

УДК 336.72

Примостка О. О.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНОГО БАНКІНГУ

Досліджено теоретичні питання соціального банкінгу, історію виникнення та сучасність. Визначено додаткові до базових функції, які виконуються соціальним банком. Проаналізовано аналітичні матеріали з питання розвитку соціального банкінгу у світі.

Ключові слова: соціальний банкінг, додаткові функції соціального банку, сталий розвиток, P2P-кредитування.

Постановка проблеми. Фінансова та економічна криза 2007–2010 рр. охопила США, Європу та весь світ. У результаті кризи соціальні банки та соціальне фінансування набули популярності серед клієнтів банків Європи, які показали зростання більш ніж на 20% на рік і подвоєння активів. Ефективність соціальних банків пояснюється усвідомленням клієнтами банків, що соціальна банківська є менш спекулятивною і більш відповідальною. У період після кризи багато хто бачить соціальні банки як менш егоїстичними та більш суспільно прогресивними порівняно із традиційними банками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей концепції корпоративної соціальної відповідальності та моделей її реалізації присвячено значну кількість робіт вітчизняних та зарубіжних вчених. Найбільш вагомий внесок було зроблено зарубіжними вченими: Ф. Котлером [1], Б. Роландом [2], Е. Карнегі, М. Портером, М. Крамером [3], Т. Вілсон [4], А. Керролом [5], М. Фрідманом [6], Л. Савицькою [7], Ю. Благовим [8], К. Девісом та ін., де соціальний банкінг існує вже досить тривалий час та ефективно функціонує. Серед вітчизняних дослідників виділимо праці В. Воробей [9], О. Лазоренко, Р. Колишко [10], І. Малік [11], І.О. Зверковича та О.М. Скляр [12], Ю. Бегма, О. Віннікова, О. Редько [13], І. Комарницького, З. Галушки [14] та ін. Але в зазначених дослідженнях не повною мірою розкриті питання функціонування соціальних банків, що потребує подальших наукових пошуків.

Мета статті полягає у дослідженні категорії «соціальний банкінг», визначенні її місця в системі економічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи приблизно з 70-х років ХХ ст. швидке прийняття інтерактивних технологій змінило світовий банківський сектор практично до невпізнання. У даний час клієнти чекають, що банк буде забезпечувати їх фінансовою інформацією в режимі реального часу і надавати банківські послуги цілодобово, без вихідних або свят; розклад роботи «з дев'яти до п'яти» поступово стає неактуальним.

Історично склалося, що перші соціальні банки було засновано в Італії в XV ст. Основою їхнього існування стала відповідальність та посередництво між тими, хто заощаджує гроші, і тими, хто потребує грошей для реалізації бізнес-ідей. В Індії історія кооперативних банків починається в 1904 р., коли був прийнятий Закон «Про кооперативні кредитні товариства». Отже, соціальні банки не є новою концепцією, а скоріше ідеєю, яка має довгу історію.

Соціальні банки визначають себе як «банки із совістю», які зосереджені на інвестуванні в межах громади, надаючи можливості для знедолених і підтримки соціальних, екологічних та етичних

напрямів розвитку суспільства. Соціальні банки намагаються вкладати свої активи в проекти, які сприяють зростанню благоустрою у суспільстві, а не ті, які генерують прибуток тільки для невеликої частки населення, тобто соціальні банки вважають соціально-економічну «сталість» головним фактором при прийнятті фінансових рішень. «Сталі» інвестиції та практика кредитування спрямовані на підвищення якості життя людей у максимально можливого часового континуумі.

За період існування категорія «соціальний банкінг» певним чином трансформувалася. Спочатку її використовували для опису інвестицій у «сталій розвиток» (sustainable investing), на сучасному етапі розвитку економічної думки категорія «соціальний банкінг» (social banking) усе більше розуміється як надання банківських послуг без посередника (P2P).

Термін спочатку виник як технічний, peer-to-peer, P2P (з англ. – рівний до рівного) варіант архітектури системи, в основі якої стоїть мережа рівноправних вузлів. Комп'ютерні мережі типу peer-to-peer (або P2P) засновані на принципі рівноправності учасників і характеризуються тим, що їхній елементи можуть зв'язуватися між собою на відміну від традиційної архітектури, коли лише окрема категорія учасників, яка називається серверами, може надавати певні сервіси іншим. Власне, термін peer-to-peer був уперше використаний у 1984 р. Парбауелом Йохнхуйтсманом при розробці архітектури Advanced PeertoPeer Networking фірми IBM.

Економічна наука запозичила термін P2P та почала використовувати його для опису нового напрямку кредитування, який забезпечує переваги для окремих кредиторів і позичальників, оскільки дає змогу отримувати кредити без участі фінансових посередників. P2P усе частіше стали називати терміном «соціальне кредитування». Послуги P2P-кредитування нефінансовими установами не гарантують кредити або ставки, оскільки виступають лише платформами для обміну або посередництва, яке полегшує узгодження між кредиторами і позичальниками умов переказу коштів і платежів.

При наданні послуг банк може використовувати функції соціальних мереж, такі як фотографії позичальника, рекомендації позичальника, громадських груп, та лістинг обміну. Розміри кредитів, як правило, невеликі, від \$1 000 до \$25 000. Переваги для кредиторів полягають у тому, що дохід за кредитом у вигляді відсотків часто перевищує суму, яку можна заробити за допомогою традиційних засобів (наприклад, від ощадних або депозитних рахунків). Конкурентною перевагою P2P-кредитування є спрощена процедура отримання фінансування порівняно з процедурами, які встановлюються фінансовими посередниками.

З іншого боку, такий метод не позбавлений недоліків, так як кредитор має дуже мало гарантій того, що позичальник буде погашати їхні позики.

Інвестиції в суспільно корисну справу та/або на мінімізацію впливу людини на навколишнє середовище набули популярності у США і Західній Європі ще в 50-ті роки минулого століття. Сьогодні акцент робиться на інвестиційний підхід, який розглядає екологічні, соціальні та управлінські фактори нарівні з прибутком при виборі інвестиційних проектів (табл. 1).

Таблиця 1
Обсяги та динаміка професійно керованих активів у світі 2012–2014 рр. [15]

№№	Територія	2012, %	2014, %	Приріст, %
1	США	11,2	17,9	6,7
2	Канада	20,2	31,3	11,1
3	Австралія	12,5	16,6	4,1
4	Азія	0,6	0,8	0,2
5	Європа	49	58,8	9,8
6	У світі в цілому	21,5	30,2	8,7

У 2015 р. на частку таких інвестицій припадає приблизно третина всіх професійно керованих активів у світі. Цей ринок продовжує рости як в абсолютному, так і у відносному значеннях, причому Європа впевнено лідирує в даній сфері, й у 2015 р. глобальні інвестиції в «сталі» активи становили 21,4 трлн. доларів США. Банк міжнародних розрахунків у Базелі є одним зі світових лідерів даного ринку, середньорічне зростання активів якого становило 30% протягом цілого десятиліття [16]. Світовий ринок Р2Р-кредитування становив у 2015 р. 24 млрд. доларів США. За прогнозами Morgan Stanley, до 2020 р. він може зрости до 290 млрд. доларів. Передумови для цього є: криза 2007–2008 рр. і його нинішні наслідки істотно ускладнили доступ до ринку капіталу для середніх і дрібних компаній у США та Європі [17].

Якщо раніше менеджер по роботі з клієнтами був єдиною «точкою доступу», через яку людина або компанія спілкувалися зі своїм банком, то в епоху соціальних медіа ця монополія вже в минулому. Разом із цим змінилося і значення категорії «соціальний банкінг»: тепер це система надання банківських послуг без залучення посередника, тобто особи або компанії, які бажають отримати кредит, безпосередньо знаходять осіб (або компанії), які бажають дати гроші в борг під відсоток. Роль банку зводиться до створення плат-

форми, у рамках якої й відбувається взаємодія, а категорія «соціальний банкінг» стала синонімом Р2Р-кредитування («кредитування серед рівних», «однорангового кредитування» або «кредитування від людини до людини»). Наразі у світі налічується безліч платформ для соціального банкінгу, зокрема Zopa, Lending Club, Prosper, SoFi, Funding Circle, RateSetter та ін. У даному контексті «соціальний банкінг» набуває третє значення, стаючи синонімом соціальних медіа, але в більш вузькому сенсі, інформація в цьому середовищі поширюється між користувачами банківських послуг нарівні з думками банківських експертів.

Основна відмінність між традиційними і соціальними банками полягає в тому, що традиційні банки здебільшого орієнтовані на максимізацію прибутку (або вартості), а соціальний банк реалізує принцип прибутку «люди – прибуток – планета». Соціальні банки дбають в однаковій мірі як про отримання прибутку, так і про зростання людського та екологічного добробуту. Саме цей принцип є основним при прийнятті управлінських рішень щодо реалізації активних операцій, тому соціальний банкінг часто називають «банкінг для соціальної згуртованості», або «кооперативне банківництво», замість конкурентного банківського підходу, який домінував у банківській сфері останні десятиліття. Соціальні банки в Європі кредитують соціально відповідальні ініціативи під набагато нижчі процентні ставки, ніж традиційні банки.

Для цього банки повинні бути вільні від тиску, бути невеликими і досить гнучкими, щоб швидко приймати рішення, довіряти своїм позичальникам та встановити з ними прямі особисті відносини. Соціальні банки відмовляються ставати публічними компаніями, акції яких котируються на фондовій біржі, мотивуючи це зростанням тиску на них та вимушеною необхідністю зосереджуватися на питаннях максимізації прибутку, що суперечить їхньої сутності.

Досліджені особливості діяльності соціальних банків дали змогу виділити три додаткові функції, які роблять їх унікальними у фінансовому світі (рис. 1).

1. Відповідальність. Соціальні банки знають своїх клієнтів особисто, вони дбають про взаємну відповідальність і очікують від позичальника цільового та відповідального використання кредитів на визначене благо. Це виключає, наприклад, безрозсудну спекуляцію або інші ризиковані інвестиції. Соціальні банки хочуть, щоб їхні гроші було інвестовано розумно й етично, називаючи такий підхід «паперові», або «повільні», гроші.

2. Прозорість. На відміну від багатьох традиційних банків соціальні банки вивчають кредитні потреби своїх клієнтів та приймають управлінські рішення на основі отриманої інформації. Також соціальні банки проводять моніторинг інвестиційного ефекту з позицій сталості та впливу на громаду, наприклад, чи використовуються активи для завдання шкоди або для захисту навколишнього природного середовища, для експлуатації або допомоги людям, для створення умов кращого життя для членів громади. Соціальні банки надають вичерпні відповіді на всі питання, що цікавлять їхніх вкладників, зокрема про позичальників грошей, тобто вкладники не тільки заробляють відсотки, але й точно знають, що їхні гроші «роблять» у банку.

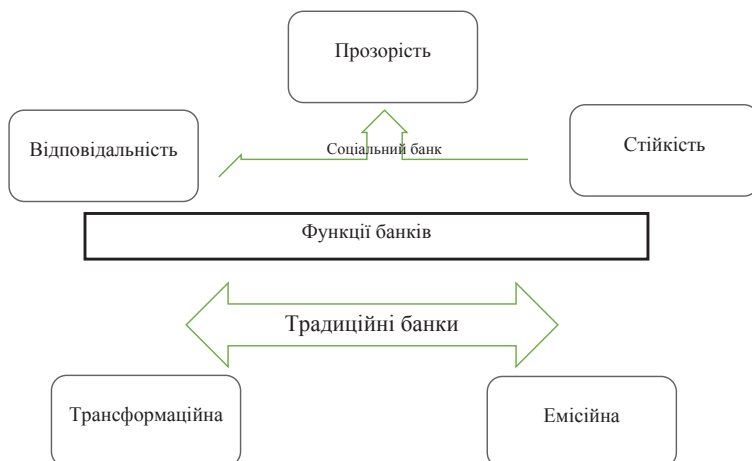

Рис. 1. Функції традиційних та соціальних банків

3. Стійкість. У той час як більшість традиційних банків зосереджені на створенні короткострокового прибутку, соціальні банки більше орієнтовані на отримання довгострокового ефекту від інвестованих активів. Вони спрямовані на розвиток суспільства, навколишнього середовища й окремих осіб, що робить інвестиції в невеликі проекти ефективними в довгостроковій перспективі.

Таким чином, соціальні банки націлені на відповідальність, прозорість і сталість, зважають на довгостроковий ефект впливу інвестицій на навколишнє середовище і громаду, аналізують результати використання активів у площині «допомога чи шкода людям та планеті».

У сучасній Європі деякі з найбільш важливих фінансових гравців є соціальними банками. Їхні сукупні активи становлять близько 10,5 млрд. євро (\$14,5 млрд.) і продовжують швидко зростати. Очікується, що загальні темпи зростання європейських соціальних банків залишаться стабільними на рівні 13–15% на рік у найближчі роки (у порівнянні з прогнозом у 3% для звичайних банків) і що соціальні банки будуть служити понад 1 млрд. осіб у 2020 р.

Найбільшими соціальними банками в Європі на сьогоднішній день є банк Gemeinschaft für Leihen und Schenken (GLS), що означає буквально «Спільнота з кредитування та здачі» (з активами \$2,2 млрд.), голландський Dutch Triodos Bank (\$6,7 млрд.), італійський Banca Etica (\$0,8 млрд.), швейцарський Swiss ABS bank (\$0,7 млрд.) і датський банк Merkur (\$0,2 млрд.). Дані банки були засновані у 1970 р. (GLS банк), 1980 р. (Triodos) і 1990 р. (Banca ETICA). Усього існує більше 600 етичних інвестиційних фондів по всьому світу, у тому числі близько 500 в Європі, і їхня кількість постійно зростає.

Багато соціальних банків Європи тісно співпрацюють із соціальними банками у всьому світі. У березні 2009 р. 12 соціальних банків зі всієї Земної кулі заснували Глобальний альянс цінності банку (Global Alliance for Banking on Values, GABV) у Лондоні. Альянс створений із метою поширення практик соціального банкінгу у світі, запровадження змін між традиційних фінансів, зокрема у напрямі зростання і розвитку соціальних інновацій у фінансовому секторі. Альянс об'єднує інноваційні банківські установи, які орієнтовані на надання послуг соціального фінансування, розвиток ініціатив із фінансування суспільного розвитку і соціального підприємництва, сприяючи тим самим створенню та діяльності екологічно

спрямованих підприємств, заохоченню розвитку людського потенціалу, включаючи боротьбу з бідністю, тим самим формуючи потрібний принцип «для людей, прибутку і планети» [18].

GABV є новітнім глобальним об'єднанням соціальних банків після попередніх ініціатив Міжнародної асоціації інвесторів у соціальну економіку (INAISE). Хоча GABV є альянсом, який об'єднує великі соціальні банки, що спеціалізуються на міжнародних фінансах, INAISE складається з дрібних банків, груп громадянського суспільства, місцевих ініціатив і регіональних спільнот.

У США соціальні банки існували ще до виникнення європейських колег: наприклад, чиказький Shorebank був заснований у 1973 р., Уейнрайт – у 1980-ті роки, банк «Новий ресурс» – у 2006 р. Банки Shorebank і «Новий ресурс» є членами GABV. Згідно з INAISE, у даний час діє 20–30 соціальних банків у США, і їхня кількість збільшилась під час фінансової кризи 2007–2010 рр. [19]. Соціальні банки США і Європи можуть продовжувати розширювати і зміцнювати глобальну мережу етичних фінансів.

Висновки. У результаті фінансової кризи 2007–2010 рр. багато людей почали шукати нову, кращу систему грошей і фінансів. Один із підходів полягає в зміцненні закономірності пануючого банкінгу. Адміністрації багатьох країн світу зайняті впровадженням таких законів, щоб мати можливість контролювати інвестиційну діяльність банків, а також обмежити спекуляцію. Такий підхід із зовнішньої сторони банківського і фінансового секторів, безумовно, необхідний, однак більш перспективним підходом у довгостроковій перспективі є розвиток зовсім іншого типу банку, який діє відповідально і розглядає довгострокові наслідки своїх методів кредитування. Соціальні банки виконують цю роль, допомагаючи глобальній фінансовій системі інноваційними розробками, пропонуючи для використання найкращий досвід, приклади конкретних успіхів, які можуть підвищити ефективність діяльності традиційних банків.

Соціальні банки не є відповіддю на всі проблеми фінансового сектору, і вони не будуть достатніми, щоб вирішити проблеми, які призвели до фінансової кризи 2007–2010 рр. Нинішніх інститутів усе ще занадто мало, щоб вплинути на глобальну зміну. Але якщо фінансова система в цілому буде брати з них приклад, капіталізм не буде функціонувати так само успішно, як це було в минулому. Соціальні банки надають приклад прогресивного нового підходу до фінансування.

Список літератури:

1. Котлер Ф. Основы маркетинга: краткий курс / Ф. Котлер.; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2007. – 656 с.
2. Social Banking and Social Finance: Answers to the Economic Crisis / Benedikter, Roland, 2011.
3. Porter M. Strategy and society: the link between competitive advantage and corporate social responsibility / M. Porter, M. Kramer // Harvard Business Review, 2009. – Vol. 84 (12). – P. 78–94.
4. Wilson Therese. CSR and banks: the role that banks could and should play in addressing financial exclusion / Therese Wilson // Brotherhood of St. Laurence's Research & Policy Centre. – Fitzroy Vic. , 2008. – 9 p.
5. Carroll A.B. Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct / A.B. Carroll [Electronic resource]. – Access: <http://bas.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/3/268>.
6. Friedman M. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits / M. Friedman [Electronic resource]. – Access: <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-soc-respbusiness.html>.
7. Савицкая Л. Корпоративная социальная ответственность: кому быть лидерами в XXI веке? / Л. Савицкая // Управление компанией. – 2007. – № 7 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.management.web-standart.net/issues/2007/7/1091/>.
8. Благоев Ю.Е. Концепция корпоративной социальной ответственности и стратегическое управление / Ю.Е. Благоев // Российский журнал менеджмента. – 2004. – № 3. – С. 17–34.
9. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? / В. Воробей // Києво-Могилянська бізнес-студія. – 2005. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/cm/cm037.html>.
10. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / О. Лазоренко [та ін.]. – К.: Енергія, 2008. – 96 с.

11. Малик И.П. Развитие социальной ответственности бизнеса в Украине / И.П. Малик // Економічний простір. – 2008. – № 13. – С. 112–123.
12. Зверкович И.О. Исследование моделей корпоративной социальной ответственности, используемых в мировой практике / И.О. Зверкович, Е.Н. Скляр // CRS Journal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.csrjournal.com/lib/analyticarticle/1746-issledovanie-modelej-korporativnoj-socialnoj.html>.
13. Берма Ю.К. Якiснe дослідження методiв упровадження соціальної відповідальності бізнесу в Україні / Ю.К. Берма, О.Ю. Вінніков, О.І. Редько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svb.org.ua/sites/default/files/>.
14. Комарницький І.Ф. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством / І.Ф. Комарницький, З.І. Галушка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bukuniver.cv.ua/Applications/zbirnik/n6/7_Social.pdf.
15. Global Sustainable Investment Alliance, Report 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gsi-alliance.org/wp-content/uploads/2015/02/GSIA_Review_download.pdf.
16. Bank for International Settlements [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bis.org/>.
17. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://business-swiss.ch/2016/02/sotsial-ny-j-banking/>.
18. C. Scheire and S. De Maertelaere: Banking to make a difference. A preliminary research paper on the business models of the founding member banks of the Global Alliance for Banking on Values. Artevelde University College Gent, June 2009. – P. 4.
19. Olaf Weber Social Banks and the Future of Sustainable Finance / Olaf Weber // Sven Remer Routledge. – 2011. – 256 p.

Примостка Е. А.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СОДЕРЖАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО БАНКИНГА**Резюме**

Исследованы теоретические вопросы социального банкинга, история возникновения и современность. Определены дополнительные базовые функции, выполняемые социальным банком. Проанализированы аналитические материалы по вопросу развития социального банкинга в мире.

Ключевые слова: социальный банкинг, P2P-финансирование, устойчивость кредитования, функции социальных банков.

Prymostka E. A.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINING OF SOCIAL BANKING CONTENT**Summary**

It's researched the theoretical issues of social banking, the history of its origin. The allocation of additional social functions of banks is defined. It's analyzed the statistical data on P2P social operation and banking in the world.

Keywords: social banking, financing P2P, lending stability, function of social banks.

УДК 336.22

Проскура К. П.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Сушкова О. Є.

Національний університет державної фіскальної служби України

ОСНОВНИ МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено проблеми мінімізації податкового навантаження суб'єктами господарювання. Розглянуто основні методи мінімізації та алгоритми їхнього застосування. Зроблено пропозиції щодо вдосконалення механізму регулювання процесів мінімізації податків в Україні.

Ключові слова: податки, мінімізація податків, агресивне податкове планування, платники податків, база оподаткування, податкова пільга, податковий контроль.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економічної кризи більшість суб'єктів господарювання відчують нестачу в обігових коштах, нарощують обсяги залучених коштів, тим самим знижуючи до критичного рівня показники фінансової стійкості, економічної незалежності, показники рентабельності. Таким чином, пошук

внутрішніх джерел збільшення маси обігових коштів на підприємстві є важливим завданням топ-менеджменту будь-якого підприємства.

Ігноруючи суспільну роль податків та інших обов'язкових платежів, підприємці схильні розглядати податки як окремий, економічно не обґрунтований напрямок вилучення обігових ко-